

נמילת ארבעה מינים לאדם שאינו שולט בידיו – שאל ענברי

שאלה: כיצד אדם שאינו שולט בידיו ייטול ארבעה מינים?

הסבר: השו"ע (או"ח סי' תרנא סע' ב) פוסק, "יטול האגודה בידו הימנית, ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה, והאתרוג בשמאלית". השאלות שעולות מהלכה זו, כיצד ייטול אדם שאינו שולט בידיו או אדם גידם. הרי אנשים אלה אינם יכולים או קשה להם ליטול בעצמם ואפ' אם אחר יסייע להם דבר זה יקשה עליהם.

תשובה:

נמילה ארבעת המינים

השו"ע (או"ח סי' תרנא סע' ד') פוסק לאדם גידם, "אדם שאין לו יד, נוטל לולב בזרועו; וכן האתרוג". הנושאים כלים על השו"ע דנים, האם אפשר ליטול באבר אחר בגוף שהוא לא יד ברצוני לעלות שתי אפשרויות אשר נראות לי אולי יותר מעשיות לבעלי מוגבלויות אלה.

א ליטול כל מין ומין לחוד

השו"ע (או"ח סי' תרנא סע' יב) פוסק, "ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר, אבל נוטלן לזכר בעלמא, (בין ביום א' בין בשאר ימים) (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ג מהרי"ק שורש מ"א); ואם היו ארבעתן מצויים אצלו ונטלם אחד אחד, יצא. הגה: ובלבד שיהיו כולם לפניו (רמב"ם פ"ו). ויטול הלולב תחלה ויברך על הלולב ודעתו גם על האחרים (הרא"ש ור"ן תשובת הרשב"א סי' קנ"ו); ואם סח ביניהם, צריך לברך על כל אחד בפני עצמו (הגהות מיימוני)".

המחבר והרמ"א – פוסקים מותר ליטול כל מין ומין לחוד וצריך שכל ארבעת המינים לפניו ויברך עליהם.

ב נמילה ארבעת המינים בבית יד

ארבעת המינים יעמדו בבית יד והאדם ייטול את הבית יד וכך יצא י"ח נמילת ארבעה מינים. בסוכה (לז,א) כתוב, "רבי מאיר אומר אפילו במשיחה כו'. תניא, אמר רבי מאיר: מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב, אמרו לו: משם ראינו? במינו היו אוגדין אותו מלמטה. אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא. כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא - שיידי ביה בית יד, כי היכי דלא תיהוי חציצה. רבא אמר: כל לנאותו אינו חוצץ. ואמר רבה: לא לינקיט איניש הושענא בסודרא, דבעינא לקיחה תמה, וליכא. ורבא אמר: לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. אמר רבא: מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה - דתנן: אוזב קצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה, ואוחז באוזב ומזה. אמאי? (במדבר יט) ולקח וטבל אמר רחמנא! אלא לאו שמע מינה: לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה". קיימת מחלוקת בין רבה לרבא, האם לקיחת דבר באמצעות מכשיר אחר ולא ביד, נקראת לקיחה או לא. הגמרא פוסקת כשיטת רבא שלקיחת דבר באמצעות מכשיר נקראת לקיחה. הרמב"ם בהלכות סוכה (פ"ז הי"א) פוסק, "עשה לאגודה זו גימון של כסף ושל זהב או שכרך עליה סדין ונטלה יצא, לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ, אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדרה ונטלה לא יצא ידי חובתו". הרמב"ם אומר כאן, כאשר לוקחים את הלולב בדרך כבוד ובדרך הידור. לקיחה זו נקראת לקיחה.

הר"ן בסוכה (יח,א ד"ה ורבא שרי) פוסק בדומה לרמב"ם, "דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו להוי חציצה י"ל דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן דכל לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שהוא מפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא מפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנמטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרינן לקמן דמפסיל משום דלא הויא לקיחה תמה והויא כחציצה". הר"ן מסביר, כאשר לוקחים את הלולב בדרך נאה, לקיחה זו בטלה והיא נחשבת שלוקחים ממש את הלולב ולא לקיחה ע"י דבר אחר.

שו"ע (או"ח סי' תרנא סע' ז') פוסק, "אם עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטלו, שפיר דמי, דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ובלבד שיהא דרך כבוד; אבל אם אינו דרך כבוד, כגון שנתן הלולב בכלי, ונטלו, לא יצא; ואם כרך עליו סודר, ונטלו או שכרך סודר על ידו, ונטלו, י"א דלא יצא". המ"ב בשם המ"א והא"ר חלקו, אם הלולב צריך להיות בתוך היד או מחוץ ליד. אין זה המקום להרחיב במחלוקת זו. המ"ז (ס"ק ו) פוסק: שדרך כבוד היא כל דרך מסייעת ליטול לולב וכלי זה נחשב ל"בית יד". הבגדי ישע (סי' תרנא ס"ק טו) אומר: כל דבר שמקל ליטול לולב, אין זו חציצה בין הלולב ליד. בסוף ס"ק טו כותב, שדבר המסייע ליטול לולב הוא תלוי בדעת הפוסק וכן כותב בשו"ת להורות נתן (סי' עב) כך.

לקיחה פירושה הגבה או אחיזה

בסוכה (מבא) כתוב: "הא מדאגביה נפק ביהו". הרמב"ם הלכות לולב (פ"ז ה"ט) פוסק: "משגיגיה ארבעה מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה בין בימין בין בשמאל יצא, והוא שישגיגיהן דרך גדילתן אבל שלא דרך גדילתן לא יצא, ומצוה כהלכתה שישגיגיה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל ויוליך ויביא ויעלה ויוריד וינענע הלולב שלשה פעמים בכל רוח ורוח".

החז"א (או"ח מועד סי' קמט א"כ) פוסק, צריך לאחוז את הלולב ולא צריך להגביהו. החז"א לומד דבר זה מהשוואה לדיני קורבנות. במה דברים אמורים, בהקרבת קורבנות חלק מהפעולות צריכות להיעשות ע"י הכהן בעצמו מתחילת הפעולה (ע"ש) לעומת לקיחת ארבעת המינים שלא כתוב פעולה נוספת חוץ מ"לקחת".

הציץ אליעזר זצ"ל (חט"ו סי' לב אות יד) פוסק, "בסי' תרנ"א סעי' ה' מביא בשם ס' ארבעת המינים שכתוב בשם ספר עץ העדה שפוסק דחולה שצוה לבריא להניח לו הלולב בידו וקמץ החולה אצבעותיו לאחוזו אחיזה כל שהיא מבלי להזיז את ידו יצא אף כשחברו מסייע לו וכו', אבל אם אחז החולה את הלולב והבריא מרים את ידו לא יצא, ע"כ.

מהסיפא של הקטע יוצא מפשטות הדברים שהכוונה של לא יצא אם הבריא מרים את ידו, היינו שהחולה לא יצא, ולא מובן מדוע לא יצא, הא סוף סוף החולה אחוז בידו, ולא גרע מהרישא שיצא באחיזה כל שהיא.

ועיינתי בגוף ספר עץ העדה (להגר"א פוסק ז"ל) בסי' תרנ"א אות י"ט, וראיתי שכתוב דלא כן, אלא כך כתוב שזה האוחז בו לא יצא [היינו הבריא], אלא נחשב קיום המצוה רק על זה שהלולב בידו [והיינו החולה] עיין שם, הרי מפורש שהחולה האוחז יצא בודאי ע"כ, אלא שהבריא האוחז בו בהחולה ומרים את ידו לא יצא ע"כ, ומצוה לתקן".

הציץ אליעזר והנשמת אברהם פוסקים ע"פ ספר עץ העדה שצריך אחיזה כל שהיא אבל א"צ להזיז את ארבעת המינים

מסקנה: בשעה שאי-אפשר להגביה את הלולב ניתן לסמוך על החז"א והציץ אליעזר והנשמת אברהם.

נטילה באיבר אחר

השו"ע (או"ח סי' תרנא סעי' ד') פוסק לאדם גידם, "אדם שאין לו יד, נוטל לולב בזרועו; וכן האתרוג". הנושאים כלים על השו"ע דנים, האם אפשר ליטול באבר אחר בגוף שהוא לא יד השערי תשובה (סי' תרנא ס"ק יא) פוסק, אם אין לגידם שתי ידיים, יטול בשיניים ללא ברכה הבכורי יעקב (תרנא ס"ק יח) פוסק, מותר ליטול בשיניים וברגל ולברך. הבכורי יעקב לומד דבר זה מהשוואה לדין לשחיטה. ההלכה מתירה לשחוט ברגל. אמרנו לקיחה ע"י דבר אחר נקראת לקיחה. א"כ אומר הבכורי יעקב, אין פגם ליטול כך וכיוון שהגידם אנוס הוא. מותר ליטול בשיניים וברגל.

סיכום: ממה שבארנו נראה שאדם שאינו שולט בידיו יכול ליטול לולב בשתי אפשרויות.

א ליטול כל מין ומין לחוד, כפי שבארנו באפשרות א.

ב מותר ליטול לולב בבית יד, כפי שבארנו באפשרות ב.

במקרה שאדם שאינו שולט כלל בידיו, מותר ליטול בכל איבר אחר.